

BÍRÓCZI RÉKA

KERÉK 40 ESZTENDEJE A KARNAGYI PÁLYÁN

BESZÉLGETÉS JÓZSA MÓNIKA
TANÁRNŐVEL, KARNAGGYAL

Józsa Mónika a magyar zenei élet egyik meghatározó szereplője: a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem oktatója, az egyetem kórusának karnagya, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusának művészeti vezetője, valamint a galántai Kodály Zoltán Daloskör karnagya. Munkásságát számos elismeréssel díjazták, többek között megkapta a Szlovák Köztársaság Ezüstplakettjét (2002), a Szent László király Érdemkeresztet (2011), illetve a Magyar Arany Érdemkeresztet (2013), 2014-ben pedig a Kodály Társaság tiszteletbeli tagjává választották. Beszélgetésünkben a zene szerepéről, a kodályi örökségként ápolts kórusmuzsikáról faggattam a tanárnőt.

■ **Miért választotta a zenepedagógusi hivatást? Milyen szerepet tölt be a zene az életében?**

■ Nem én választottam ezt a hivatást. A hivatás választott engem. Hosszú ideig nem tudtam, pontosan mivel is szeretnék foglalkozni a jövőben. Meg sem fordult a fejemben a zenepedagógusi pálya választása. Abban az időben a kóruskarnagyi képzés lehetőségéről sem volt még tudomásom. Úgy érzem, egész életem során terelgetve voltam onnan, fentről. Természetesen az embernek fel kell figyelnie bizonyos jelekre, éreznie kell az adott pillanatban, melyik úton kell továbbhaladnia, hiszen meg kell ragadni azokat az élet adta lehetőségeket, amelyek előreviszik őt.

A zene természetesen van jelen az életemben. Ez nem azt jelenti, hogy a lakásomban folyamatosan szól a muzsika, sőt otthon gyakran jólesik a csend. Az megnyugtat. Magát a zenét mindig az ének felől közelítettem meg. Kodály Zoltán zenepedagógiájának egyik alapelve az énekközpontság, amellyel én teljes mértékben egyetérték. A szüleim mindig is daloskedvűek voltak, az ének állandóan jelen volt a családban. A születésnapok, névnapok alkalmával

(vagy minden különösebb ok nélkül) összejöttek a rokonok, ismerősök, és víg dalolással, nótázással töltöttük az estét. A zene olyan szerepet tölt be az életemben, akárcsak őseink életében, akik örömeinkben és bánatukban is énekeltek. A zene átsegítette őket a mindennapok nehézségein. Édesanyám erre különösen érzékeny. Minden bűra, bajra azonnal van egy ének-bölcsessége, és már fújja is az épp adott helyzetbe illő dallamfoszlányt.

■ **Melyek azok a fő állomások, amik meghatározták az Ön zenei életét?**

■ Elsősorban az énekközponjú család, amelyben felnőttem. A következő állomás az életemben a galántai zeneiskola, ahol tizenegy éven keresztül tanultam hegedülni. Ez kifejlesztett bennem egy nagyon érzékeny lineáris zenei hallást, melynek köszönhetően észreveszem a nüánsnyi intonációs pontatlanságokat is. Nagyon fontos állomás volt az életemben a budapesti bennlakásos kántorképző, ahová a gimnáziumi éveim alatt jártam. Ez a képzés négy éven keresztül tartott a nyári időszakban, minden alkalommal négy hétig. Itt találkoztam először a Kodály-módszer szerinti zeneoktatással. Hangszertanulás terén először harmóniumon, majd orgonán tanultunk. Emellett különféle tantárgyaink voltak: népének, gregorián, hittan, zeneelmélet, szolfézs, összhangzattan, karének és karvezetés. Ott kerültem közelebbi kapcsolatba az egyházzenevel, amely máig közel áll a szívemhez. Karvezetéssel is ott találkoztam életemben először. Sőt mondhatni, itt vette kezdetét a karvezetői pályafutásom, amikor 1977 tanévzáró Te Deumán az Egyetemi templomban Budapesten nyilvánosan vezényeltem egy kórusművet, az egész templomi közösség (diákok, tanárok) alkotta kórus előadásában. Ennek idén van épp 40 esztendeje. Onnantól kezdve többen is biztattak, hogy folytassam ezt a pályát.

Folyamatosan próbálkoztam, de lépten-nyomon akadályba ütköztem. Minden kis lehetőséget igyekeztem megkeresni, ahol tovább tudtam fejlődni. A következő állomás a Budapesti Népművelési Intézet által rendezett négy éves felsőfokú karnagyképző volt, amit Párkai István tanár úrról „csak” Párkai-kurzusnak neveztek. Ha nagy tanári elődök, példaképeket emlegetek, ő egészen biztosan köztük van. Tizenkét évig énekelhettem Vass Lajos keze alatt. Ő is egy nagy példakép, a kezdetektől fogva mindig rám bízott egy-egy művet, amit vezényelhettem. Természetesen az Ifjú Szívek, hogy ide jöhöttem Nyitrára, a doktori képzés, a Galántai Gimnázium kórusa, a galántai Kodály Zoltán Daloskör mind-mind hozzá tették a magukét a pályám előremenetéhez.

■ **Miért tartja fontosnak az énekkarok működtetését, a kóruséneklés ápolását?**

■ Az éneklés – talán sokak számára hihetetlen – szívet-lelket gyönyörködtető örömforrás mind az énekesek, mind pedig a hallgatóság számára. A kóruséneklés olyan közösségformáló erő, ami az együttműködés örömein túl fejleszti az éneklést, a zenei hallást. A helyes légzéstechnika – ami az éneklés alapfeltelete – az egészségmegőrzés szempontjából is fontos. Az ének pontos és világos artikulációt igényel, ezáltal fejlődik az énekes beszédkézsége is. Ez főleg gyermekeknél kiemelten fontos. A kóruséneklés pontosságra, koncentrátságra, fegyelemre nevel. Az ember(kórus)társakra való odafigyelés itt alapkövetelmény, hiszen csak akkor szólunk tisztán a harmóniák, ha a saját szólamunkat úgy énekeljük, hogy odafigyelünk a másokra, a többi szólamra. Talán nem kell hangsúlyoznom, hogy napjainkban ez mennyire fontos. Meggyőződésem, hogy ha politikusaink nagy része kóruséneklésen nevelkedett volna, harmonikusabb társadalomban élnénk. Sokan azt gondolják, hogy az énekkar a képzett hanggal

rendelkező énekesek gyülekezete. Igen, ilyen is van. De nem ez a jellemző. Bárki tagja lehet a kórusnak, aki szeret énekelni, és elfogadja a közös éneklés szabályait. Nem kell hozzá hangszerstudás, a zenei képzettség sem előfeltétel. Kodály írja a Gyermekek c. cikkében: „Van a gégegyékben olyan hangszer, hogy szében szól a világ minden hegedűjénél...”, ennek a hangszernek a segítségével az aktív együttmuzsikálások által az „amattör” kórusénekes egyszer csak azon veszi észre magát, hogy ő az, aki műveli a csodát.

■ **Karvezetőként, kórusénekesként és szülőfaluja, Vága község kántoraként is tevékenykedik. Mindezek közül mely szerepet érzi a leginkább magáénak?**

■ Nos, mindegyik egy izgalmas feladat, tele örömmel, kihívásokkal. 13 éves koromtól, több mint 40 éven át kántorkodtam szülőfalumban, de jelenleg ez a foglalatosság nem tartozik az aktív tevékenységeim közé, csak nagyrítkán ülök az orgona mögé.

A kóruséneklés ma is az életem része. Aligha tudnék létezni nélküle. 37 éve vagyok tagja a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusának. Ez a kórus mindig több karnaggal dol-

gozott párhuzamosan, és ez ma is így van. Ennek köszönhetően mindig volt lehetőségem az énekkarban kórusénekesként is jelen lenni. Meg kell vallanom, néha nem tudom eldönteni, hogy melyik oldalt szeretem jobban: az altban állva szemben a közönséggel, vagy annak háttal, a karnagyi pulpitusnál. Ez így persze egy nagyon leegyszerűsített összehasonlítás. Ha mégis választ kell adnom a kérdésre, bizonyára a kóruskarnagyi hivatás az, ami leginkább a sajátom. A kórusénekes és az egyházzeneész pedig ezt szervesen kiegészíti. A művek gyakorlásánál ugyanis az a legcélravezetőbb, ha a karnagy a saját énekhangján mutatja meg elképzelését, a dallamfrázisok vezetését vagy egy hangképzési vagy intonációs probléma megoldását. A kórus gyakran koncertezik templomokban, az egyházi szertartások közreműködőjeként is. Ilyenkor nagyon jó, ha „kéznél van” az egyházzeneész, de a repertoár építésénél, a művek válogatásánál is hasznát veszem a sokéves egyházzenei gyakorlatnak.

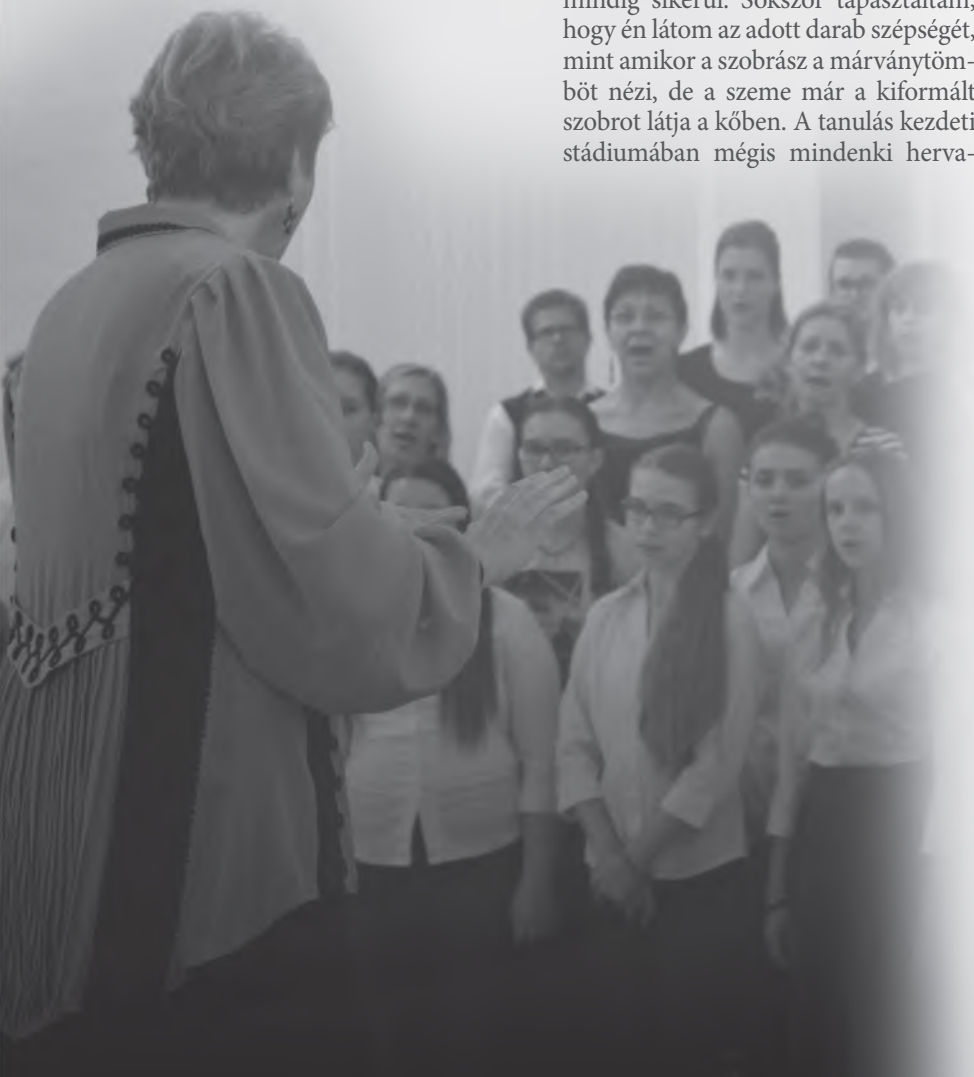
Karnagyként az én feladatom a kóruspróbák színésítése, a motiváció fenntartása, valamint olyan darabok kiválasztása is, amelyeket a kórus tagjai örömmel adnak elő. Ez utóbbi nem mindig sikerül. Sokszor tapasztaltam, hogy én látom az adott darab szépségét, mint amikor a szobrász a márványtömböt nézi, de a szeme már a kiformált szobrot látja a kőben. A tanulás kezdeti stádiumában mégis mindenki herva-

dozik tőle. A karnagy a kottakép láttán szinte hallja a zenemű csodás végki-csengését. Amikor kezd összeállni a darab, aztán az énekesek is rákapnak az ízére. Az én feladatom megmutatni annak a bizonyos zeneműnek a szépségét, ami életre csak akkor kel, ha azt szívből eléneklük. A közönség csak a koncert alkalmával találkozik a művel. Ez egy pillanatnyi varázs, ami gyorsan elillan. A csoda létrehozása viszont egy hosszú folyamat, ami mögött kemény, szisztematikus és felelősségteljes munka van. A karnagy dolga a produkció fölépítése, a zenemű előadásánál az ő feladata, hogy a csodát odavarázsolja az énekesek ajkára, a kórus előadásába. Ebben a pillanatban jut el a zeneszerző műve a közönséghez.

■ **Ön szerint mi a titka annak, hogy valakiből jó karnagy, kórusénekes váljon?**

■ Személy szerint a kóruséneklést külön választanám a karnagyi munkától. A karéneklés egy szabadidős tevékenység, amely nem igényel semmiféle „professzionális”, hangszerstudást, fejlett kottaolvasási készséget. A legfontosabb, hogy az adott személy szívesen énekeljen, és érezze jól magát a zenebaráti környezetben. Mindezeket túl pedig mi, karnagyok szeretjük, ha énekesünk stabil, precíz, pontos, megbízható (a pontosságot nemcsak zenei vonatkozásban – dallami és ritmikai, hanem a gyakorlásokra és előadásokra is értem). Amellett elvárható, hogy tudja a saját szólamát magabiztosan elénekelni (adott esetben úgy, hogy figyel a többi szólamra is). Követi a karnagyi utasításokat... soroljam még?

A jó karnagy ismérvei? Nos, az kicsit bonyolultabb az előzőknél. Nyilván szükséges bizonyos szintű rátermettség, de mindenekelőtt szakmai tudás, a saját szakmájának a szeretete. Kodály a jó zenész jellemzőit négy pontban foglalta össze: kiművelt hallás, kiművelt értelem, kiművelt szív, kiművelt kéz. Mindez a karnagyra is igaz, és bár mind a négy kritérium fontos, a kiművelt kéz itt szokatlan, különleges szerepet kap. A „hangszer”, azaz a kórus szempontjából világos és olvasható kell, hogy legyen. Ugyanis a karnagy (karmester) talán az egyedüli muzsikus, aki legalábbis a koncerten a laikus számára talán nehezen értelmezhető módon, vizuális eszközökkel zenél. Ha látsz egy karvezetőt dirigálni, és nem hallod a zenét, bizonyára van róla elképzelésed, hogy milyen lehet az a

zenemű, ami a keze alatt megszólal. Mindezeket túl nyilvánvalóan legyen jó pedagógus, sőt pszichológus, a türelem, kitartás sem árt, ha az érényei közt szerepel. Fred Goldbeck a személyi kisugárzást is fontosnak tartja, és a kedvenc mondatomat hadd idézzem *A tökéletes karmester* című könyvből: „Nyilván sokféle képességgel kell rendelkeznie egy karmesternek, egy kicsit varázslónak, jócskán színésznek és nagyon-nagyon muzsikusnak kell lennie.” És kihagytam még egy fontos dolgot: a művészi alázat. Enélkül aligha lesz valakiből jó karnagy.

■ **A Tanárnőről tudni illik, nagy figyelmet szentel a Kodály-kultusz ápolásának. Többek között az Ön által vezetett galántai daloskör is a nagyra becsült zeneszerző nevét viseli. Mi keltette fel az érdeklődését Kodály Zoltán zenei kultúrája iránt?**

■ A Kodály Zoltán Daloskört megörököltém, 35 éve felkértek a további vezetésére. Óriási megtiszteltetés, hogy maga Kodály Zoltán hagyta jóvá, az ő nevét viselje az együttes. Amíg élt, figyelemmel kísérte a kórus működését. Én azt gondolom, hogy ez a dolog innentől kezdve kötelez. Egy olyan kórusnak az élére állni, amelynek maga a zeneszerző adta a nevét, nagy ajándék. A Kodály-műveket rendre műsoron tartjuk. Bizonyos kórustáborokban, karvezető kurzusokon, Kodály-szemináriumokon jobban megismerkedtem a zeneszerző életével, munkásságával és műveivel, sőt a doktori disszertációm is Kodály-témából írtam. Maga a tény, hogy Kodály Zoltán Galántán töltötte gyermekkorát, saját bevallása szerint élete legszebb hét esztendejét, egyfajta varázst kölcsönöz az énekkar munkásságának. Azt gondolom, hogy Kodály életműve példaértékű. Egész életében nemzete fölemelkedésén fáradozott. Azon munkálkodott, hogy a széles tömegeket zeneileg műveltebbé, a művelt réteget magyarabbá formálja, és hogy a magyar zenének világviszonylatban is elismertséget, tekintélyt szerezzen. Olyanfajta gerincességét kölcsönöz az ő eszmeisége, hogy mindenképpen köveendő példának tartom.

■ **Köztudott, hogy a közelmúltban (2017. szeptember 21-én) Nagyszombatban Kodály Zoltán tiszteletére emléktáblát avattak, melyet egy színvonalas hangverseny kísért. A Tanárnő nagymértékben hozzájárult eme nemes esemény létrejöttéhez. Miért volt fontos,**

hogy Nagyszombat városát is ékesítse egy Kodály Zoltán-emléktábla?

■ Kodály Galántán töltötte gyermekkorát, de középiskolás éveit Nagyszombatban, a Katolikus Érseki Főgimnázium diákjaként élte meg. Ebben a városban születtek első művei, itt tudatosodott benne a zeneszerzési pálya felé vezető út, itt mutatták be első kompozícióit. Galántán hét, Nagyszombatban nyolc évet töltött. Míg Galánta városa a Kodály hagyományok ápolása terén, mondhatni, jeleskedik – egyfajta Kodály-kultuszt tart életben (iskolák viselik a zeneszerző nevét, szobor a parkban, emléktábla az állomás épületén, különböző rendezvények, maga a kórus is az ő nevét viseli), addig Nagyszombat városa mintha nem tudna arról, hogy a világ egyik nagy zeneóriása az ő városuk utcáit róttá nyolc éven át. Pedig Nagyszombatban több kiváló kórus is működik, nemigen hallottam még Kodály-műveket az ő előadásukban. Engem bosszantott ez a dolog, és úgy gondoltam, ez ellen tenni kéne valamit. A Kodály-emléktábla gondolata már néhány évvel korábban megfogant bennem, és úgy gondoltam, hogy a 2017-es esztendő – amely egyben Kodály-émlékév is, hiszen a zeneszerző halálának 50., születésének, épp decemberben, a 135. évfordulóját ünnepeljük – kiváló alkalom a megvalósításra. A Nagyszombati Kerületi Önkormányzat elnökét szólítottam meg ez ügyben, aki pártolta és támogatta az ötletet és annak megvalósítását. Persze ez egy hosszú folyamat volt, tele buktatókkal és akadályokkal. De az emléktábla megszületett, a Zene Háza boltíves kapualjában kapott helyet, és egy gyönyörű ünnepélyes hangverseny zárta a nem mindennapi eseményt. Állítom, hogy az elmúlt több mint 100 esztendőben összességében nem csendült fel ennyi Kodály-kompozíció Nagyszombatban, mint ezen az estén.

■ **Milyen zenei tervek állnak Ön előtt?**

■ Szintén azt tudom mondani, mint a zenei hivatás választásával kapcsolatban is, hogy nem én tűzök ki zenei terveket, hanem azok, pontosabban a feladatok valamilyen módon megtalálnak engem. Nyilván vannak kivételek. A felvidéki magyar karvezetőképzés, valamint a kántorképzés a jelen helyzetben nem igazán megoldott. A kettő nagyon szorosan összefügg. Erre jó lenne kitalálni valami hatékony és hosszú távú megoldást. A 90-es évek végén, 2000-es évek elején néhány évig egy ideálisnak mondható magyar karnagyképzés

működött Nyitrán, a Zene Tanszéken. Ekkor nyolc szemeszteren keresztül tudtam foglalkozni a hallgatókkal, akik minden zenei stílusban kipróbálhatták magukat. Abból a korosztályból viszonylag sok, azóta már gyakorlatban dolgozó kolléga vezet kórust a saját működési területén. Ezek a hallgatók olyan felvértezett tudást és gyakorlatot szereztek karvezetésből, ami felbátorította őket egy énekkar alapítására. Mindig melengeti a keblem, amikor a Csengő Énekszón versenyző kórusok karnagyai közt aránylag sok az egykori tanítvány. De több kéne. A fiatalok közül is. Napjainkban sajnos magyar ajkú zene szakos hallgató alig akad Nyitrán, magyar karnagyképzés pedig egyszerűen nem létezik. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége szervezésében a Komáromi Nyári Egyetem keretében rendszeresen tartunk karvezetőképzést (legutóbb 11. alkalommal). Ez, gondolom, minden résztvevő számára szakmai feltöltődést jelent és motiváló erővel bír a további munkához. De nem helyettesíti a hosszú távú, szisztematikusan felépített karnagyképzést.

■ **Nagyon szépen köszönöm az interjút. Remélem, hogy ezek az értékes gondolatok, az Ön üzenete minél több ember szívéhez jut majd el. Kodály Zoltán két gondolatával zárnám a beszélgetést:**

„Az ének szebbé teszi az életet, az éneklők másokét is...”

„Nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyek lehetünk. Akkor mondhatjuk majd csak igazán: Örvendjen az egész világ!”

(A bővebb terjedelmű írás a www.katedra.sk oldalon olvasható)

